

# FILOZOF

## CÉSAR CHESNEAU DU MARSAIS

Ničesar ni, kar bi si bilo dandanes mogoče pridobiti z manj truda kakor vzdevek filozof: skrito in odmaknjeno življenje, nekaj vnanjih znakov modrosti in nekoliko branja zadoščajo za to, da ta vzdevek dobijo ljudje, ki se postavljajo z njim, ne da bi si ga zaslužili.<sup>1</sup>

Drugi, ki so zbrali dovolj moči, da se osvobodijo predsodkov religijske vzgoje, se imajo za edine prave filozofe. Na osnovi naravne luči razuma in opazovanja človeškega duha in srca so uvideli, da nobeno najvišje bitje ne zahteva čaščenja od ljudi, da številčnost religij, njihova nasprotnost in različne spremembe, ki doletijo vsako od njih, nazorno dokazujejo, da ni nikoli bilo razodete religije in da je religija, podobno kot ljubezen, zgolj človeško čustvo, porojeno iz občudovanja, bojazni in upanja; toda pri tej spekulaciji so obstali in dandanes je to dovolj, da je nekdo priznan kot filozof od velikega števila ljudi.

Toda o filozofu bi morali imeti bolj izčrpno in podrobno predstavo. Mi sami bi ga označili takole.

Filozof je človeški stroj tako kot vsak drug človek; toda to je stroj, ki po svojem mehanskem ustroju premišlja o svojih gibih. Drugi ljudje so določeni, da delujejo, ne da bi čutili ali poznali vzroke, ki jih ženejo, in celo, ne da bi pomislili na to, ali ti sploh obstajajo.

Filozof pa, nasprotno, razpozna te vzroke, kolikor more, in jih nemalokrat celo anticipira in se jim zavestno prepusti: filozof je ura, ki včasih tako rekoč navija samo sebe. Tako se ogiba objektov, ki bi v njem lahko povzročili občutja, ki ne ustrezajo ne dobrobiti ne razumnemu bitju, in stremi za tistimi, ki lahko v njem vzbudijo afekcije, primerne stanju, v katerem je.

---

<sup>1</sup> Prevedno po [César Chesneau Du Marsais,] *Le Philosophe, v: Nouvelles libertés de penser* (Amsterdam, 1743), 173–204 (z upoštevanjem izdaje *Philosophes sans Dieu: Textes athées clandestins du XVIII<sup>e</sup> siècle*, ur. Gianluca Mori in Alain Mothu [Pariz: Honoré Champion, 2005], 27–39).

Razum je za filozofa to, kar je milost za kristjana v sistemu sv. Avgušti-  
na. Milost določa kristjana, da deluje prostovoljno; razum pa določa filozofa,  
ne da bi mu odvzel občutek prostovoljnosti.

Druge ljudi prevzamejo njihova čustva in delujejo brez predhodnega  
premisleka: to so ljudje, ki hodijo v temi; medtem ko filozof celo v svojih  
čustvih deluje samo po premisleku: filozof hodi ponoči, toda pred sabo ima  
plamenico.

Filozof izoblikuje svoje principe na podlagi nešteti posamičnih opa-  
zovanj; ljudje pa principe sprejemajo, ne da bi mislili na opazovanja, ki so  
jih porodila: prepričani so, da maksime obstajajo tako rekoč same na sebi.  
Filozof pa maksime izpeljuje iz njihovih virov; pretehta njihov izvor, pozna  
njihovo pravo veljavo in jih uporablja samo na ustrezen način.

Na temelju tega spoznanja, da se namreč principi porajajo samo na osno-  
vi posamičnih opazovanj, začne filozof čislati poznavanje dejstev; rade volje  
se pouči o podrobnostih in o vsem tistem, česar ni moč uganiti. Maksima,  
da se je treba omejiti samo na preiščanje in verjeti, da človek resnico izpe-  
ljuje iz samega sebe, je v njegovih očeh v očitnem nasprotju z napredkom  
luči duha. Nekateri metafiziki pravijo: izogibajte se čutnih vtisov! Spoznanje  
dejstev prepustite zgodovinarjem, spoznanje jezikov pa jezikoslovcem! Naši  
filozofi, ki so prepričani, da vsa naša spoznanja prihajajo od čutov, da smo  
si pravila ustvarili prav na osnovi enoličnosti čutnih vtisov, da je z našimi  
spoznanji konec, kadar naši čuti niso dovolj izostreni in dovolj zmogljivi, da  
bi nam jih priskrbeli, in da je vir naših spoznanj v celoti zunaj nas, pa nas,  
nasprotno, spodbujajo k temu, da se bogato založimo z idejami tako, da se  
prepustimo vnanjim vtisom objektov, in sicer kot učenci, ki iščejo nasvet in  
ubogajo, in ne kot učitelji, ki razsojajo in zahtevajo tišino. Od nas pričakuje-  
jo, da bomo preučili vsak posamezni vtis, ki ga nek objekt proizvede v nas, in  
pazili, da ga ne bi zamenjevali s tistimi, ki jih je povzročil neki drug objekt.

Od tod gotovost in meje človeških spoznanj. Gotovost: kadar čutimo, da  
smo od zunaj prejeli ustrezen in jasen vtis, ki ga predpostavlja vsaka sodba;  
kajti vsaka sodba predpostavlja neki vnanji vtis, ki je značilen zanjo. Meje:  
kadar vtisov ne moremo sprejemati, ali zaradi narave objekta ali zaradi ne-  
moči naših organov. Povečajte, če je mogoče, sposobnost svojih organov, in  
povečali boste število svojih spoznanj. Astronomija in fizika sta tako zelo  
napredovali šele po odkritju teleskopa in mikroskopa.

Naši filozofi preučujejo ljudi prejšnjih in ljudi sedanjih časov z name-  
nom, da bi povečali število naših spoznanj in naših idej.

Razkropite se najprej kot čebele po preteklem in sedanjem svetu, nam  
svetujejo filozofi, nato pa se vrnite v svoj panj in pridelujte svoj med.

Filozof si prizadeva za spoznanje univerzuma in samega sebe; a kakor

oko ne more videti samega sebe, tako se tudi filozof zaveda, da samega sebe ne bo mogel popolnoma spoznati, ker vnanjih vtisov ne bo mogel dobiti iz notranjosti samega sebe, in da vse spoznavamo samo na osnovi takšnih vtisov. V tej misli pa ni nič takega, kar bi filozofa lahko užalostilo, ker ima samega sebe pač za takšnega, kot je, in ne za takšnega, kot se domišljiji zdi, da bi lahko bil. Vrh tega pa ta nevednost v njegovih očeh ni razlog za sklep, da sam sestoji iz dveh nasprotnih substanc; ker samega sebe ne pozna popolnoma, pravi, da ne ve, kako misli. Ker pa obenem čuti, da je njegovo mišljenje tako zelo odvisno od njega samega kot celote, uvidi, da je njegova substanca zmožna misliti na enak način, kot je zmožna slišati in videti. Mišljenje je v človeku čut, ki je ravno tako kakor vid in sluh odvisen od organskega ustroja. Edino zrak je zmožen zvokov, edino ogenj lahko vzbudi toploto, edino oči lahko vidijo, edino ušesa lahko slišijo in edino možganska substanca je zmožna mišljenja.

Če ljudje idejo mišljenja le s težavo povezujejo z idejo razsežnosti, je to zato, ker niso nikoli videli razsežnosti misliti. V tem pogledu so to, kar je nekdo, ki je slep od rojstva, v odnosu do barv, in nekdo, ki je gluhi od rojstva, v odnosu do zvokov: slepi in gluhi teh idej ne morejo povezati z razsežnostjo, ki jo tipajo, ker nikoli niso videli te zveze.

Resnica za filozofa ni priležnica, ki bi kvarila njegovo domišljijo in za katero bi menil, da jo lahko najde povsod. Zadovolji se s tem, da jo more razpoznati tam, kjer jo lahko opazi. Ne zamenjuje je z verjetnostjo; za resnično ima tisto, kar je resnično, za lažno tisto, kar je lažno, za dvomljivo tisto, kar je dvomljivo, in za verjetno tisto, kar je zgolj verjetno. Gre pa še dlje, in v tem je velika odlika filozofa: kadar namreč nima pravega motiva za sodbo, zna ostati neodločen. Kot je bilo že rečeno, vsaka sodba predpostavlja nek vnanji motiv, ki jo mora sprožiti; filozof čuti, kakšen mora biti pravi motiv za sodbo, ki jo mora izreči. Če motiv izostane, filozof ne sodi, ampak čaka nanj; kadar pa uvidi, da bi ga čakal zaman, se potolaži.

Svet je poln pametnih in zelo pametnih ljudi, ki ves čas sodijo. Ti ljudje ves čas ugibajo, kajti soditi, ne da bi čutili, da imamo pravi motiv za sodbo, pomeni ugibati. Ti ljudje ne poznajo dosega človeškega duha; verjamejo, da je zmožen spoznati vse. Tako se takrat, kadar niso zmožni izreči sodbe, sramujejo; predstavljajo si, da duh obstoji v tem, da sodi. Filozof pa verjame, da duh obstoji v tem, da dobro sodi; s sabo je bolj zadovoljen takrat, ko je opustil sposobnost odločanja, kakor pa bi bil v primeru, če bi se bil odločil, preden bi bil čutil pravi motiv za odločitev. Filozof tako sodi in govori manj, a sodi bolj zanesljivo in govori bolje. Ne ogiba se izstopajočih potez, ki jih duhu navadno predoča hitro združevanje idej, za katere smo nemalokrat presenečeni, da jih vidimo združene. V tej hitri povezavi obstoji tisto, kar

se navadno imenuje duhovitost. Toda to je obenem tisto, za čemer filozof še najmanj stremi; ljubša kot ta blesk mu je skrb za dobro razločevanje idej, za spoznanje njihovega pravega obsega in natančne povezave med njimi ter za to, da se ne bi pustil zapeljati v zmoto s tem, ko bi z nekim posamičnim razmerjem med idejami segel predaleč. V tem razločevanju obstoji to, kar se imenuje razsodnost in natančnost duha.

Natančnosti duha se pridružujeta še prožnost in jasnost. Filozof ni tako zelo navezan na neki sistem, da ne bi mogel čutiti vse sile ugovorov. Večina ljudi je tako močno predana svojim prepričanjem, da se niti ne potrudijo razumeti prepričanj drugih.

Filozof razume tisto mnenje, ki ga zavrača, v enaki meri in enako jasno, kot razume tisto mnenje, ki ga sprejema.

Filozofski duh je torej duh opazovanja in natančnosti, ki vse stvari navezuje na njihove resnične principe. Toda filozof ne neguje samo duha; njegova pozornost in skrb sežeta še dlje.

Človek ni pošast, ki mora živeti samo v morskih brezni ali globoko v gozdu. Občevanje z drugimi je zanj nujno že zaradi samih življenjskih potreb; ne glede na stanje, v katerem je, ga njegove potrebe in dobrobit silijo, da živi v družbi. Tako mu razum narekuje, da spoznava, preučuje in si prizadeva pridobiti družabne lastnosti. Osupljivo je, kako neradi se ljudje oprimejo vsega, kar je praktično, in kako zelo jih razvnamejo brezplodne spekulacije. Poglejte samo nered, do katerih je prišlo zaradi številnih različnih herezij! Herezije so se vedno vrtele okoli teoretičnih vprašanj: zdaj je šlo za število oseb v sv. Trojici in njihovo emanacijo, zdaj za število zakramentov in njihovo veljavo, zdaj spet za naravo in moč milosti. Koliko vojn in koliko nemirov zaradi himer!

Filozofsko občestvo je podvrženo istim prividom: koliko praznih sporov v šolah, koliko knjig o ničevih vprašanjih! Že ena sama beseda bi jih rešila ali pa pokazala, da so nerešljiva.

Neka dandanes slovita sekta očita učenjakom, da zanemarjajo preučevanje svojega lastnega duha in da svoj spomin obremenjujejo z dejstvi in z raziskovanjem starodavnosti, mi pa enim in drugim očitamo, da se ne brigajo za to, da bi postali priljudni in prevzeli svojo vlogo v družbi.

Naš filozof pa nima občutka, da živi v izgnanstvu na tem svetu; ne misli, da je v sovražni deželi; dobrine, ki mu jih nudi narava, želi uživati kot preudaren gospodar; rad bi našel veselje v družbi drugih, in da bi ga našel, mora tudi sam razveseljovati druge. Tako skuša biti pogodno tistim, s katerimi po naključju ali po svoji izbiri živi, in obenem najde tisto, kar je pogodno njemu; filozof je kreposten človek, ki želi ugajati in biti koristen.

Večina velikašev, katerim njihovo razuzdano življenje ne pušča dovolj časa za premišljanje, je neusmiljenih do tistih, ki jih nimajo za sebi enake.

Običajni filozofi, ki preveč premišljajo, ali bolje rečeno, ki slabo premišljajo, pa so neusmiljeni do vseh: bežijo pred ljudmi in ljudje se jih ogibajo.

Naš filozof, ki zna porazdeliti svoj čas med umik v samoto in občevanje z ljudmi, pa je poln človekoljubja. Je kot Terencijev Hremes, ki čuti, da je človek, in ki se za srečo ali nesrečo svojega bližnjega zanima zgolj iz človekoljubja.<sup>2</sup>

Tukaj bi bilo odveč pripominjati, kako zelo je filozof vnet za vse tisto, kar se imenuje čast in poštenost: čast in poštenost sta njegova edina religija.

Civilna družba je tako rekoč edino božanstvo, ki ga priznava na zemlji; laska ji, časti jo s svojo poštenostjo, z vestnim izpolnjevanjem svojih dolžnosti in z iskreno željo, da ne bi bil njen nekoristen in nadležen član.

Čut za poštenost je prav toliko sestavni del filozofovega mehanskega ustroja kot razsvetljenje duha. Več razuma ko najdete v človeku, več poštenosti boste našli v njem. Nasprotno pa tam, kjer gospodujeta fanatizem in praznovernost, vladajo čustva in jeza. Gre za isti značaj, ki se posveča različnim objektom: Magdalena, ki ljubi svet, in Magdalena, ki ljubi Boga – obakrat je Magdalena tista, ki ljubi.

Tisto, kar naredi človeka krepostnega, ni delovanje iz ljubezni ali sovraštva, iz upanja ali strahu, ampak delovanje v duhu reda oziroma v skladu z razumom.<sup>3</sup> Takšen je filozofov značaj. Zanesemo pa se lahko kvečjemu na značajske vrline. Svoje vino raje zaupajte tistemu, ki ga ne mara po naravi, kakor tistemu, ki se vsak dan znova odloči, da se nikoli ne bo opijnil.

Pobožnjakar je kreposten samo iz čustvenih vzgibov. Na čustvih pa ni nič gotovega. Še več, drznem si trditi, da je v pobožnjakarjevi navadi, da ni kreposten, ker je v njegovi navadi, da se ne drži strogo pravil.

Religija je tako malo sorazmerna s človeško naravo, da celo najbolj pravičen človek sedemkrat – se pravi, večkrat – na dan greši zoper Boga.

Pogostne izpovedi najbolj bogaboječih nam, ustrezno njihovem načinu razmišljanja, razodevajo nenehno menjavanje dobrega in zla v njihovem srcu; v tej točki za to, da bi bili dejansko krivi, zadošča, da verjamemo, da smo krivi.

Ta večni boj, v katerem človek tako pogosto zavestno kloni, v njem izoblikuje navado, da krepost žrtvuje pregrehi; navadi se slediti svojim nagnjenjem in grešiti v upanju, da bo zopet vstal, ko se bo pokesal. Pogostna nezvestoba Bogu nas polagoma pripravi do tega, da smo nezvesti tudi ljudem.

Sicer pa je sedanost vedno imela večjo moč nad človeškim duhom kot

<sup>2</sup> »Homo sum, humani a me nihil alienum puto,« *Heaut.* itn.

<sup>3</sup> »Oderunt peccare boni, virtutis amore,« Horacij, *Ep.* 1.16.

prihodnost. Religija ljudi brzda samo z neko prihodnostjo, ki pa jo imajo ti zaradi svojega samoljubja za zelo oddaljeno. Praznoverec ves čas računa s tem, da bo imel čas popraviti svoje napake, se izogniti kazni in zaslužiti nagrado. Tudi izkustvo dovolj nazorno kaže, da je zavora, ki jo predstavlja religija, precej šibka. Navzlic temu, da verjamejo pravljicam o potopu, o ognju, ki je z neba prišel nad pet mest, kljub živim opisom večnih kazni in nagrad, kljub številnim cerkvenim govorom in pridigam, ljudje vedno ostanejo enaki. Narava je močnejša od himer: zdi se, da je ljubosumna na svoje pravice; pogosto se otrese okov, s katerimi jo brezumno želi obrzdati slepa praznovernost: edino filozof, ki se je zna veseliti, jo obvladuje s svojim razumom.

Pazljivo si oglejte vse tiste, proti katerim mora človeška pravica uporabiti svoj meč: našli boste bodisi ognjevite značaje bodisi slabo poučene duhove, v vsakem primeru pa praznoverce oziroma nevedneže. Filozofa lahko njegova umirjena čustva sicer privedejo do poželjivosti, ne pa do zločina: filozofa vodi njegov omikani razum, ki ga nikoli ne privede do razuzdanosti.

Praznovernost le nejasno kaže, kako važno je, da ljudje – kar zadeva njihov trenutni interes – spoštujejo zakone družbe. Praznovernost obsoja celo tiste, ki jih pri spoštovanju zakonov vodi samo tisti motiv, ki ga zaničevalno imenuje človeški motiv. Za praznovernost je himerično popolnejše od naravnega. Tako njeno prigovarjanje učinkuje tako, kot mora učinkovati himera: vznemirja in navdaja s strahom; a ko živahnost podob, ki jih je priklicalo, pojenja in prehodni žar domišljije ugasne, človek ostane brez luči, prepuščen slabostim svojega značaja.

Naš modrec, ki se po smrti ne nadeja in ne boji ničesar in ki ima, kot je videti, za to, da je za časa življenja kreposten, motiv več, svojo trdnost in živahnost tako rekoč črpa iz motiva, ki ga žene, iz motiva, ki je toliko močnejši, kolikor je čisto človeški in naraven. Ta motiv je čisto zadovoljstvo, ki ga najde v tem, da je zadovoljen s samim seboj, ko se drži pravil poštenosti; ta motiv je pri praznovercu prisoten zgolj v nepopolni obliki, saj mora slednji vse, kar je v njem samem dobrega, pripisati milosti. Na ta motiv se navezuje še neki drug, precej močan motiv, namreč modrečev lastni interes, in neki trenuten in resničen interes.

Ločite za trenutek filozofa od krepostnega človeka; kaj mu ostane? Civilna družba, njegov edini Bog, ga zapusti, prikrajšan je za najslajša zadovoljstva v življenju in za vedno izključen iz občevarjanja s krepostnimi ljudmi. Precej več kot drugim ljudem mu je do tega, da poskrbi, da imajo njegova dejanja samo takšne učinke, ki so skladni z idejo krepostnega človeka. Ne bojte se, da bi se zato, ker ga nihče ne gleda, spustil v dejanje, ki bi bilo v nasprotju s poštenostjo! Ne, takšno dejanje se nikakor ne ujema z modrečevo mehansko dispozicijo. Modrec je tako rekoč prekvašen z redom in pravili;

prežet je z idejami o dobrem za civilno družbo; njene principe pozna precej bolje kot drugi ljudje. Zločin bi pri njem naletel na prevelik odpor; premagati bi moral preveč prirojenih in preveč pridobljenih idej. Njegova zmožnost delovanja je tako rekoč kot struna glasbenega instrumenta, ki je uglašena na neki določen ton – ne bi mogla proizvesti drugega tona. Strah ga je, da ne bi postal razglašen in neubran s samim seboj. In ob tem se spomnim na to, kar Velej pravi o Katonu Utičanu: »nikoli ni prav ravnal samo zaradi tega, da bi bilo videti, da je tako ravnal, temveč zaradi tega, ker ni mogel ravnati drugače.«<sup>4</sup>

Vrh tega ljudje v vseh dejanjih, ki se jih lotijo, iščejo samo svojo lastno neposredno zadovoljitev: prav trenutno dobro oziroma, bolje rečeno, to, kar jih – ustrezno njihovi trenutni mehanski dispoziciji – trenutno privlači, je tisto, kar jih pripravlja do delovanja. Zakaj pričakujete, da si bo filozof zaradi tega, ker po tem življenju ne pričakuje ne kazni ne nagrade, neizogibno našel nekaj, kar ga bo privlačilo in pripravilo do tega, da vas bo umoril ali osleparil? Ali ni prav narobe res, da namreč filozofa na osnovi njegovih premišljanj bolj privlači in veseli to, da živi z vami, da si pridobi vaše zaupanje in vaše spoštovanje, da izpolni dolžnosti prijateljstva in hvaležnosti? Ali niso ti občutki v jedru človeka neodvisno od vsakršnih pričakovanj glede prihodnosti? Še enkrat, ideja nepoštenega človeka je prav toliko v nasprotju z idejo filozofa kot ideja neumnega človeka; izkušnja nas vsakodnevno uči, da bolj ko je človek razumen in razsvetljen, bolj je zanesljiv in primeren za življenje v družbi: »Bedaki so preveč prazni, da bi lahko bili dobri.«<sup>5</sup> Človek greši samo zaradi tega, ker je njegovo spoznanje šibkejše od njegovih čustev; teologija pozna maksimo, ki je v nekem smislu resnična, da je namreč vsak grešnik neveden.<sup>6</sup>

Ta ljubezen do družbe, ki je tako bistvena za filozofa, kaže, kako zelo resnična je opazka cesarja Marka Avrelija: »Kako bodo ljudje srečni, ko bodo kralji filozofi oziroma ko bodo filozofi kralji!«<sup>7</sup>

Praznoverec, povzdignjen na visok položaj, ima samega sebe za prevelikega tujca na zemlji, da bi se resnično zanimal za druge ljudi. Zaničevanje plemenitosti in bogastva ter drugi principi religije so kljub razlagam, ki so

<sup>4</sup> »Numquam recte fecit ut facere videretur, sed quia aliter facere non potuerat,« Velej, *Historia Romana*, II, 35.

<sup>5</sup> La Rochefoucauld [*Maksime*, prev. Primož Vitez (Ljubljana: Mladinska knjiga, 2007), 67].

<sup>6</sup> »Omnis peccans est ignorans.«

<sup>7</sup> Prim. *Scriptores Historiae Augustae, Vita Marci Antonini Philosophi Iuli Capitolini*, XXVII, 7: »Sententia Platonis semper in ore illius fuit florere civitates, si aut philosophi imperarent aut imperantes philosopharentur.«

jih bili po sili deležni, v nasprotju z vsem tistim, kar lahko neko cesarstvo naredi srečno in cvetoče.

Razum, ki ga podjarmimo veri, postane nezmožen širokih pogledov, ki jih zahteva vladanje in ki so tako zelo nepogrešljivi pri državnih poslih. Praznoverca prepričajo, da ga je neko vrhovno bitje povzdignilo nad ostale; svojo hvaležnost izkazuje temu bitju in ne ljudem.

Zaslepljen z avtoriteto, ki mu jo daje njegov položaj in kateri so se drugi ljudje rade volje podredili in nato med sabo vzpostavili neki določen red, zlahka prepriča samega sebe, da je bil povzdignjen samo za svojo lastno srečo in ne zato, da bi si prizadeval za srečo drugih. Samega sebe ima za poslednji smoter častne funkcije, katere edini cilj je dejansko blaginja države in posameznikov, ki jo sestavljajo.

Tu bi rade volje šel še bolj v podrobnosti, a je najbrž že dovolj jasno, da mora država iztisniti več koristi iz tistih, ki so – povzdignjeni na pomembne položaje – polni zamisli o redu in splošni blaginji ter vsega tistega, kar se imenuje človekoljubje; in zaželjeno bi bilo, da bi bilo mogoče izključiti vse tiste, ki jih zavoljo narave njihovega duha ali zaradi njihove slabe vzgoje navdajajo drugačni občutki.

Filozof<sup>8</sup> je potemtakem kreposten človek, ki v vsem deluje skladno z razumom in ki duhu premišljevanja in natančnosti pridružuje še nrvnost in družabne lastnosti.

Na osnovi te predstave je moč z lahkoto sklepati, kako daleč je neobčutljivi stoiški modrec od popolnosti našega filozofa. Mi hočemo človeka, njihov modrec pa je bil zgolj prikazen; stoiki so se sramovali človekoljubja, mi pa smo ponosni nanj; mi želimo čustva izkoristiti, jih razumno – in potemtakem v mejah možnosti – uporabiti, oni pa so brezglavo hoteli čustva izničiti in nas z neko himerično neobčutljivostjo ponižati pod našo naravo.

Čustva povezujejo ljudi med sabo in ta vez nam nudi sladko ugodje. Mi svojih čustev ne želimo ne izničiti ne postati njihovi sužnji; želimo pa se jih posluževati in jih brzdati.

Po vsem, kar smo pravkar povedali, je očitno, kako daleč od resnične predstave filozofa so tisti ravnodušneži, ki – prepuščeni lenobnemu premišljanju – opuščajo skrb za svoje svetne opravke in za vse tisto, kar imenujemo bogastvo. Resničnega filozofa ne muči stremušstvo, želi pa uživati blagodati življenja.<sup>9</sup> Poleg najnujnejšega za življenje filozof potrebuje še pošten presežek dobrin, ki je neizogiben za krepostnega človeka in ki edini osrečuje; to je temelj dostojnega in prijetnega življenja.

<sup>8</sup> Definicija filozofa.

<sup>9</sup> Horacij, *Ep.* 1.17: »omnis Aristippum decuit color et status,« itn.



Revščina nas prikrajša za dobrobit, ki je filozofov paradiz, prežene vse čutne slasti in nas odvrča od občevanja s krepostnimi ljudmi.

Sicer pa, boljše ko je naše srce, več možnosti imamo, da trpimo zaradi njegove nesreče: zdaj gre za neko veselje, ki ga ne morete napraviti svojemu prijatelju, zdaj spet za priložnost, da bi mu lahko koristili, ki je ne znate izkoristiti. V srcu ste sicer pravični do sebe, a nihče ne vidi v vaše srce; in v primeru, da bi ljudje poznali vaše dobro duševno razpoloženje, ali ni škoda, da ga ni mogoče prinesiti na dan?

Res je, da filozofa zaradi njegove revščine ne cenimo nič manj, toda če se ne trudi, da bi se izkopal iz svoje bede, ga izženemo iz svoje družbe. Ne gre za to, da bi se bali, da bi nam bil v breme; v njegovi stiski mu bomo priskočili na pomoč, ne verjamemo pa, da je ravnodušnost vrlina.

Večina ljudi, ki si ustvarijo napačno predstavo o filozofu, si predstavlja, da mu zadošča najstrožje odmerjen delež najnujnejšega za življenje; ta predsodek so zasejali lažni filozofi s svojo ravnodušnostjo in s svojimi slepečimi maksimami. Nerazložljive stvari vedno popačijo stvari, ki so skladne z razumom; obstajajo nizkotna naziranja, ki človeka ponižajo celo pod raven čiste živalskosti; obstajajo pa tudi takšna naziranja, za katera se zdi, da ga povzdigujejo nad njega samega. Sami v enaki meri obsojamo ena in druga naziranja, ker ne ustrezajo človeku. Potegniti neko bitje ven iz tega, kar ono samo je, pa čeprav pod pretvezo, da ga povzdiguje, pomeni popačiti njegovo popolnost.

Želel bi si sicer zaključiti z nekaterimi drugimi predsodki, ki so običajni za filozofsko občestvo, pa ne želim napisati cele knjige. Naj člani filozofskega občestva sami uvidijo svojo zmoto. Sami imajo te predsodke tako kot drugi ljudje, zlasti glede civilnega življenja: osvobojeni nekaterih zablod, katerih šibko stran opazijo celo svobodomisleci in ki dandanes gospodujejo kvečjemu nad ljudstvom, nad nevedneži in nad tistimi, ki niso imeli časa za premišljanje, verjamejo, da so storili vse; toda če so delali na duhu, naj se spomnijo, da imajo še precej dela na umetnosti obzirnega vedenja in na tistem, kar se imenuje srce.

*Prevedel Miran Božovič*